

Yazar/Author
Gülbin FIRAT ONAT*

Makale Adı/Article Name

Erken Cumhuriyet Döneminde Taşranın Denetimi: Ahval-i Umumiye Raporlarından Örnekler (1928-1930)

Control of The Provinces in The Early Republican Era: Examples from Ahval-i Umumiye Reports (1928-1930)

ÖZ

Bu çalışmada, 1928-1930 yılları arasında İdare Dergisi'nde yayımlanan Ahval-i Umumiye raporları ele alınmaktadır. Bu raporlar vilayetlerin sağlık, eğitim, asayiş, imar ve sosyal durumları ile ilgili kapsamlı bilgiler ve gözlemler içermektedir. İnceledikleri bölgelerle ilgili önemli tarihsel veriler barındıran bu raporlar aynı zamanda devletin bürokratik işleyişini göstermesi açısından da son derece önemlidir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında reformlarının tüm ülkede yaygınlaşmasını sağlamak amacıyla merkezin taşraya nüfuz etmesini kolaylaştıracak toplumsal ve kurumsal düzeyde bir siyasi rejim inşası öne çıkmıştır. Bu dönemde yönetici elit, devletin bürokratik ve siyasi alanda karşılaştığı sorunların çözümünde çeşitli teftiş ve raporlama sistemlerinden faydalanmıştır. Bu çalışmada, 1928 ve 1930 tarihleri arasında İdare Dergisi'nde yayımlanan Sivas, Gaziantep, Isparta, Zonguldak, İzmir ve Adana Ahvali Umumiye raporları incelenecek ve bu raporlar devletin merkezleşme politikaları bağlamında tartışılacaktır. Bu raporların içerik ve işleyişleri hakkında bilgi verilecektir. Ayrıca, 1920'ler ve 1930'lardaki siyasi konsolidasyon ve devlet kurma çabalarıyla bağlantılı olarak, bürokratik elitin teftiş, bilgi toplama ve raporlama sistemlerini neden tercih ettiği tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ahval-i Umumiye Raporları, Erken Cumhuriyet Dönemi, Teftiş, Rapor.

ABSTRACT

This study analyses the Ahval-i Umumiye reports published in the İdare Magazine between 1928 and 1930. The reports give extensive information and observations on health, education, public order, zoning and social conditions in the provinces. They contain important historical data on the regions they analyse and are also significant in demonstrating the bureaucratic functioning of the state. During the early years of the Republic, the ruling elite focused on constructing a political regime that would enable the centre to penetrate the provinces and implement reforms throughout the country. To address the bureaucratic and political challenges of the state, various inspection and reporting systems were employed. This study examines the Sivas, Gaziantep, Isparta, Zonguldak, İzmir and Adana Ahvali Umumiye reports published in the İdare Magazine between 1928 and 1930 and these reports will be discussed in the context of the state's centralisation policies. The first section provides information on the content and function of these reports. Furthermore, in connection with the political consolidation and state-building efforts in the 1920s and 1930s, the bureaucratic elite's preference for inspection, information gathering and reporting systems will be discussed.

Keywords: Ahval-i Umumiye Reports, Early Republican Era, Inspection, Reports.

Extended Abstract

Following the establishment of the Republic, a new political regime encountered several challenges. One of the most significant obstacles was the state's endeavor to construct a new political regime at both the social and institutional levels. At the institutional level, it was due to the incomplete development of the instruments needed to create a new bureaucratic system. At the social level, there were hindrances to the adoption of reforms, particularly in the provinces. The reporting system has been proposed as a solution to the problems encountered at these two levels. Its purpose is to enable the state to understand the reasons that made the construction of the new regime difficult. During the Single Party period, the state developed a practice of reporting on the education, political tendencies, and public order situation of the people. During this period, the bureaucratic elite aimed to control the work of the local party organization and measure the participation and reaction of the local population. This was done to ensure surveillance and control. The state also assumed that it could bridge the distance between itself and the provinces by obtaining necessary information about the region. The reporting system was created because of these factors. The Ahval-i Umumiye reports, which are the subject of this study, recorded information about the local population, including their spoken languages, ethnic identities, education, culture, and political tendencies. The reports were used by the state to control, record, and govern the population, but this created a one-sided relationship, and efforts to address the shortcomings identified in the reports eventually led to a dialogue with society. The identification of flaws in the legitimacy of the Republican regime through institutional tools suggests the state's desire to establish governance based on the 'production of consent'. Reports provided information about the locality and served as an internal control mechanism for the center. In the 1920s and 1930s, Kemalist elites established a procedural, legal, and institutional basis for interrelated systems of inspection, information gathering, and reporting. The reports produced by these systems are important as they demonstrate the bureaucratic functioning of the state and contain valuable historical data.

The purpose of the introduction of an inspection and reporting system has been the monitoring of the functioning of the administration, the identification of public opinion and needs, and the legitimacy of the government in the eyes of the public. The aim was to monitor the functioning of the administration, identify public opinion and needs, and ensure the legitimacy of the government in the eyes of the public. The reports would provide Ankara with the information it would like to know about the provinces. They may be able to provide data on the social, economic, demographic, cultural, ethnic, linguistic, and ideological tendencies of the region that Ankara has found difficult to obtain. As previously noted, the inspection and reporting system served not only as a means of demonstrating the state's ability to penetrate all areas, The reports would provide Ankara with the information it would like to know about the provinces but also as an attempt to establish absolute power that the state was unable to provide. The Ahval-i Umumiye reports, which are the subject of this study, were first published in the İdare Magazine by the Ministry of Interior in 1928. The articles in the İdare Magazine cover legislations and administrative systems of various countries. This study examines the Ahval-i Umumiye reports published in the İdare Magazine between 1928 and 1930, specifically those from Sivas, Gaziantep, Isparta, Zonguldak, İzmir, and Adana. The report will provide an overview of their content and functioning, as well as their context, with examples from the published reports. The Ahval-i Umumiye reports may be viewed as reflecting the perspective of the bureaucratic elite, rather than presenting an entirely unbiased view of the region they cover based on data. It is worth noting that the reports do highlight the shortcomings and problems that are perceived by the state in the provinces and the solutions that it is trying to find. On the other hand, it is important to have correspondence regarding the content and functioning of the reports to demonstrate the internal control mechanism of the newly established regime. This study aims to gain an understanding of the state's desire to penetrate society through the practice of recording and reporting via the Ahval-i Umumiye reports. Therefore, it is recommended to take into account the information recorded by the state in the Ahval-i Umumiye reports. These reports can provide valuable insights and facilitate further studies to address the areas that this study has left incomplete or unaddressed.

Giriş

Tek Parti döneminde devlet, halkın eğitim, siyasi eğilimlerini ve asayiş durumunu raporlayan bir pratik geliştirmiştir. Bunun en önemli nedeni bu dönemde bürokratik elitin yerel parti örgütünün çalışmalarını kontrol etmek ve yerel halkın bu çalışmalara olan katılımını ve tepkisini ölçmek, dolayısıyla gözetim ve kontrol sağlamak istemesidir. Aynı zamanda bu raporlar devletin yeni rejimi taşrada “yerleştirme” işlevini yerine getiriyordu (Çağlayan, 2018: 11). Bu rapor sisteminin oluşturulmasında önemli bir diğer etken ise devletin taşra ile arasındaki mesafeyi bölge hakkında gerekli bilgiyi edinerek kapatacağını varsaymasıydı. Yılmaz (2013), Umumi Müfettişlikler aracılığı ile devletin yerelde inşa sürecine odaklandığı çalışmada Tek Parti dönemi ile ilgili yapılmış çalışmaların genel olarak “tek yönlü despotik bir iktidar ilişkisi” bağlamında ele alındığını ifade etmiştir. Genç Yılmaz, Michael Mann’ın altyapısal iktidar¹ kavramsallaştırması bağlamında ele aldığı çalışmada Erken Cumhuriyet Döneminde iktidarın taşraya yöneldiğini ve toplumsal alan ile bir diyalog kurduğunu vurgulamıştır. Konuşulan diller, etnik kimlikler, eğitim, kültür, siyasi eğilimler gibi yerel halk hakkında her şey kayda alınmıştır. Özellikle bu dönemde etkin olan devletin raporlama pratiği devlet ile toplum arasında bir ilişkisellik yaratmıştır (Genç Yılmaz, 2013: 50). Dolayısıyla Cumhuriyet dönemi rejiminin sosyal ve politik aktörlerin taleplerinden etkilenmiş olduğu ve aslında yukarıdan empoze edilen bir dizi eylemin yanı sıra, farklı gruplarla müzakere edilerek inşa edildiği anlaşılacaktır (Akın, 2007: 436-437). Bu bağlamda 1930’larda oluşturulan “Dilek Sistemi” buna bir örnek olarak verilebilir. Dilek Sistemi CHP’nin yerel parti örgütlerinin sorun ve isteklerini aşağıdan yukarıya doğru dile getirebildikleri işlevsel bir sistemi öngörüyordu (Mutlu, 2013: 74). Raporlar ise, bürokratik elit tarafından yukarıdan aşağı doğru oluşturulan bir işleve sahiptir. Ancak yine de hem dilek sistemi hem de raporlar Tek Parti döneminde devlet ve toplum arasındaki ilişkiyi anlayabilmek için önemli bir kaynaktır çünkü her iki sistemde hem devletin hem de halkın birbiri ile nasıl bir ilişki kurduğunu göstermektedir (Lamprou, 2022: 117). Bu çalışmanın konusunu oluşturan raporlar ise devletin denetleme, bilme, kaydetme ve dolayısıyla “yönetme” arzusunun bir aracı olduğu gibi bu sadece tek taraflı bir ilişki yaratmamış, kaydedilen bilgiler ve tespit edilen eksikliklerin giderilmesine yönelik çalışmalar bir süre sonra toplumla kurulan bir diyaloga neden olmuştur. Bu anlamda Cumhuriyet rejiminin toplum nezdinde meşruiyetinin aksayan yanlarının çeşitli kurumsal araçlarla tespit edilmesi bir yandan da devletin “rıza üretimine” dayanan bir yönetim biçimi kurmasını da arzuladığını işaret etmektedir. Bu raporlar, merkezin yerel hakkında bilgi edinmesini sağladığı gibi bir iç denetim mekanizması olarak da önemli bir işlev görmüştür. Rejiminin 1920’ler ve 1930’lardaki siyasi konsolidasyon ve devlet kurma çabalarıyla bağlantılı olarak, Kemalist seçkinler birbiriyle ilişkili teftiş, bilgi toplama ve raporlama sistemleri için usule ilişkin, yasal ve kurumsal bir temel oluşturmuştur. Dolayısıyla bu türden raporlar devletin bürokratik işleyişini göstermesi ve içerdikleri bilgilerin önemli bir tarihsel veri olması açısından önemlidir denilebilir (Metinsoy, 2011: 704).

Burada sorulması gereken önemli sorulardan biri teftiş ve raporlama sisteminin neden tercih edildiğidir. Şöyle denilebilir ki en temel amacı idari yapının işleyişini kontrol etmek, kamuoyunu

¹ Michael Mann, devlet ile ilgili analizlerin devletin kurumsal yapısına “neye benzediğine” ve işlevsel yapısına “nasıl işlediğine” odaklandığını belirtir. Mann, bu bağlamda devleti despotik iktidar ve altyapısal iktidar bağlamında ele almaktadır. Despotik iktidar; devleti yöneten elitlerin sivil toplumla müzakere etmeksizin kurumsallaştırdığı eylemlerden oluşmaktadır. Altyapısal iktidar ise; devlet elitlerinin sivil toplumla müzakere ederek devletin sınırları içerisinde siyasi kararları lojistik olarak uygulama kapasitesi anlamına gelmektedir. Bkz. Mann, M. (1984). “The Autonomous Power of the State: Its Origins, Mechanisms and Results”, *European Journal of Sociology / Archives Européennes De Sociologie*, 25(2), 188-189.

tanımak, ihtiyaçlarını oluşturmak, dolayısıyla halk nezdinde iktidarın meşruiyetini sağlamak ve başarılı bir yönetim kurmak amacıyla tercih edilmiştir (Metinsoy, 2010: 115). Bu raporlar Ankara'nın taşra hakkında bilmek istediklerini verecektir. Belki de elde etmekte zorlandığı bölgenin sosyal, ekonomik, demografik, kültürel, etnik, dilsel ve ideolojik eğilimleri hakkında verileri sağlayacaktır. Daha önce ifade edildiği şekilde, teftiş ve raporlama sistemi sadece devletin her yere nüfuz etme kapasitesini ortaya koyan bir iktidar tekniği değil, devletin sağlayamadığı mutlak iktidarı kurmaya yönelik bir çaba olduğu söylenebilir. Öte yandan, yerel bürokrasinin sürekli olarak denetlenmesini de sağlayacak “çifte bir fonksiyona” sahiptir. Özetle, teftiş ve raporlama sistemi bir sosyal mühendislik projesi ya da devletin despotik iktidarını sağlamlaştırmak için kullandığı bir araç olduğu gibi, aynı zamanda altyapısal iktidar teknikleri ile her yere nüfuz etmeye çalışan bir devletin çeşitli olaylara verdiği bir cevaptır (Metinsoy, 2006: 111). Tabii bununla beraber bu dönemde gerçekleşen çeşitli olaylar bürokratik eliti “bilgi toplamaya” yöneltmiştir. Laikleştirici reformlara verilen tepki, 1929 Büyük Buhran ile birlikte devletin korumacı bir ekonomi politikası benimsemesi, 1927, 1928 ve 1935'te gerçekleşen tarımsal kuraklıklar ve çok sayıda ayaklanma ve Kürt aşiretlerinin isyanları da dâhil olmak üzere bu dönemde ortaya çıkan çeşitli olaylar devleti bir meşruiyet krizine sürüklemiş ve halk ile bürokrasinin denetlenmesi mecburiyeti ortaya çıkmıştır (Metinsoy, 2011: 705-706). Sonuç olarak, yaşanan bu krizler bürokratik elitin halk ile bir diyalog kurmasına yol açmış ve bu sürecin bir kısmını da teftiş ve raporlama sistemi oluşturmuştur.

Bu çalışmanın konusunu oluşturan Ahval-i Umumiye raporları, İçişleri Bakanlığı tarafından ilk kez 1928 yılında çıkarılan İdare Dergisi'nde² yayımlanmıştır İdare Dergisi'nin bir kısmı mevzuatlarla ilgili diğer kısmı farklı ülkelerin idare sistemlerini ele aldıkları yazılardan oluşmaktadır (Dik, 2019: 19-20). Dergide bürokratlar tarafından kaleme alınan yazılarda “merkeziyetçi bir yönetim sistemi”nin gereklilikleri ve Cumhuriyet reformlarının tüm ülkede yayımlanmasının yolları anlatılmakta, merkezin taşraya nüfuz etmesini sağlayacak bir siyasi rejim inşası göze çarpmaktadır. Bu dönemde kurucu kadro, devletin bürokratik ve siyasi alanda karşılaştığı sorunların çözümünde ve devlet ile toplum arasında kurulan ilişkiyi “düzenlemek” adına raporlardan faydalanmıştır. Dolayısıyla İdare Dergisi'nde yayımlanan Ahvali Umumiye raporları bu anlamda önemli bir işlevi yerine getirmektedir (Yıldırım, 2021: 89). Bu raporların bazı örnekleri İdare Dergisi'nde yayımlanmıştır. Bu çalışmada, 1928 ve 1930 tarihleri arasında İdare Dergisi'nde yayımlanan Sivas, Gaziantep, Isparta, Zonguldak, İzmir ve Adana'ya ait Ahval-i Umumiye raporları ele alınacaktır. Öncelikle bu raporların içerik ve işleyişleri hakkında bilgi verilecek ve daha sonra yayımlanan raporlardan örneklerle yukarıda ifade edilen bağlamda ele alınacaktır.

1. Ahvali Umumiye Raporları: İçerik ve İşleyiş

2 Temmuz 1928 tarihli İdare Dergisi'nin 4. sayısında “Ahvâl-i Umûmiyye Raporları Hakkında” başlıklı bir yazıda ilk kez raporların içeriğine ilişkin bilgi verilmiş ve 20 madde halinde raporların hangi konuları içermesi gerektiği izah edilmiştir. Buna göre, vilayetlerin asayiş, eğitim, bayındırlık, iktisadi durumları, sağlık ile halkın cumhuriyet rejimine ilişkin “ahval-i ruhiyyesini”,

² 1928 ve 1944 yılları arasında kesintisiz olarak yayımlanmıştır. 1943 yılında yayın hayatına ara verilmiş ve 1944 yılında tekrar yayınlanmaya devam etmiştir. 1928-1942 yılları arasında İdare Mecmuası, 1944 yılından itibaren İdare Dergisi ve 1963 yılında ise Türk İdare Dergisi adı kullanılmıştır. Bu çalışmada İdare Dergisi adı kullanılacaktır. Dergi hakkında daha detaylı bilgi için bkz. Türk İdare Dergisi'nin 90 Yılı 1928-2018. (2019). Selim Çapar, Erkan Tural (Ed.). Ankara: TİAV.

siyasi eğilimleri ile ilgili bilgiler verilmesi istenmiş ve maddeler halinde raporların içeriği detaylandırılmıştır (1928: 29-35). Öncelikle raporlarda, vilayetlerde işlenen suçların türü, miktarı ve önceki yıla göre suçların artışıyla ilgili bilgi talep edilmiştir. Aynı şekilde vilayetlerin ekonomik durumu, geçim kaynakları, yaygın görülen hastalıkların tedavisinin yeterli ölçüde yapılıp yapılmadığının incelenmesinin elzem olduğu vurgulanmıştır. Eğitim ile ilgili vilayetlerin genel durumu, zorunlu eğitim dâhilinde kaç çocuğun kayıtlı olduğu, okulların sayısı ve okuma yazma oranları raporda yer alması gereken bilgiler arasındadır. Ayrıca vilayetlerde hastane, kütüphane gibi kamu binalarının durumu ve sayısının bildirilmesinin ve yanı sıra, vilayetlerin sosyal durumu hakkında bilgi istenmiş, yoksulluk, işsizlik durumu ile ilgili verilerin raporlara işlenmesi talep edilmiştir:

“Vilâyetin içtimâi vaiyeti nedir. Servet halk arasında ne sûretle inkisâm etmiştir. Fakr u zarûretin derecesi ve esbâbı nedir. Memleketde mevcûd işsizlerin miktârı nedir. Bunlara iş bulmak için ne gibi teşebbüsât yapılmıştır. Memleketde mütegalibe var mıdır? Varsa bunlardan ne gibi zararlar görülmektedir. İzâlesi neye mütevakıftır. Halk arasında ef’al-i zemîmeden hangileri münteşirdir. İftirâ ve tezvîr var mıdır? Ref’i neye mütevakıftır.” (Ahvâl-i Umûmiyye Raporları Hakkında, 1928: 4).

Nüfus, eğitim, sağlık, ekonomi gibi alanlarda devletin kayıt altına almak istediği verilerin yanı sıra raporlarda özellikle halkın, Cumhuriyet rejimine ilişkin duygu ve düşünceleri öğrenmek istenilmiştir: “Halkın ahvâl-i rûhiyye ve temâyülât-ı siyâsiyyesi ne merkezdedir, devlet teşkilâtı ihtiyâc-ı halkı tatmîn ediyor mu, cumhûriyet esâsâtı memlekette ne gibi inkılâbât husûle getirmiştir, kânûnların tatbîkâtında müşkilâta tesâdüf ediliyor mu, ediliyorsa sebebi nedir.” Aynı şekilde inançlara ilişkin gözlemlere yer verilmesi beklenmiştir: “Memlekette bâtil itikâdlar hâlâ mevcûd mudur bunların tamamıyla izâlesi için neler yapılıyor.” Buna benzer şekilde devlet ve halk arasındaki ilişkinin ne durumda olduğu raporda belirtilmesi gereken hususlardandır: “Vilâyetin idâre teşkilâtı ihtiyâcât-ı hâzırâyı tatmîne kâfi midir? Halk ile hükûmet arasında münâsebât ne merkezdedir. Halka telkîn-i itimat ediliyor mu, halkda mevcûd i’timâdın tezyîdi için neler yapılmak lâzımdır.” (Ahvâl-i Umûmiyye Raporları Hakkında, 1928: 29-31).

Yukarıda sözü edilen içeriğe göre oluşturulan bu raporlar, iki nüsha halinde üç ayda bir kaymakamalar tarafından vilayetlere gönderilecek ve İdare Dergisi’nde yayımlanacaktır. Gönderilen raporlar dikkatle incelenecek ve gerekli durumlarda raporlarda eğer bir eksiklik tespit edilmişse buna müdahale edilecektir (Dik, 2019: 25). 2 Temmuz 1928 tarihli 6213 sayılı Hülâsa’da, raporların yılda iki kez olmak üzere Temmuz ve Ocak aylarının ilk haftasında gönderilmesi kararlaştırılmıştır (1929: 2010). 6 Mart 1930 tarihli 1330 sayılı Hülâsa’da ise, raporların vaktinde gönderilmediği içeriklerinin “Vilâyetin inzibatî, Sıhî, İktisadî, İlmî ve İçtimaî, umranî teşebbüsât ve vaz’iyetine ve icraatına müteallik olan kısımların ayrı ayrı kâğıtlara ve kâğıdın bir tarafına yazılması” konusunda aksaklıklar yaşandığı ifade edilmiş (1930: 403) ve yine bir süre sonra 2963 nolu Hülâsa’da raporların içeriklerinin zayıf olduğu konusunda uyarı yapılmıştır:

“9 Temmuz «928» tarihli ve «3600» sayılı tamime tevfiikan gönderilmekte olan umumî ahval raporlarının bahusus kazalara taallûk eden kısımlarının rapor tanziminden maksut gayeyi temin edemeyecek derecede basit olduğu gelen raporların tetkikinden anlaşılmaktadır. Bu suretle memleket ahvali hakkında merkeze verilen malûmat nakıs kalmaktadır” (193: 1569).

Bu raporların idarecilerin “İdarî bilgileri ve görgüleri derecelerinin de bir delili olması itibarıyla” önemli olduğu vurgulanmış ve “kaymakamların halkın ruhunu, memleketin ihtiyaçlarını anlamaları” açısından var ve olan sorunlara gerekli çözümleri bulmaları için yardımcı olacağı

ifade edilmiştir (Hülâsa: Ahvali Umumiye Raporları H. No 2963, 1931: 1570). 1937 yılında ise, vilayet ve kazaların genel durumları ile ilgili daha itinalı bir kayıt sistemine geçilmiş ve raporlar “İdare Mecmuası şekil ve hacminde” iki nüsha bilgi talep edilmiştir (Vilayet ve Kazaların Tabii ve Genel Durumları Hakkında, 1937: 851). İdare Dergisi 29 Ekim 1938 tarihli 127. Sayısında Cumhuriyet’in 15. Yıldönümü nedeniyle özel bir yayımlanmıştır. Bu sayıda “Vilayetlerin Umumi İşleri” başlığı altında yer alan “Umumi Ahval Hakkında” adlı yazıda 1926 yılında “yurdun bütünlüğü için gereken tedbirleri almak” maksadıyla Ahvali Umumiye raporlarının yazılmaya başlandığı belirtilmiş ve raporların incelenmesi için bir raporlar masası ayrıldığı ve büyük bir özen gösterildiği ifade edilmiştir:

926 senesinde vekâletimizin vilâyetlerin umumî vaziyetlerini anlıyarak yurdun bütünlüğü için gereken tedbirleri almak üzere her vilâyet ve kazanın umumî ahval raporu yazması usulü kabul edilmiş ve bu usule göre her sene kaza ve vilâyetlerden gelmekte olan umumî ahval raporları tetkik edilmekte bulunmuştur. 937 senesinden itibaren bu işe daha çok ehemmiyet verilerek umum müdürlükte müstakillen umumî ahval, devir ve teftiş, çalışma raporlarıyla meşgul olmak üzere bir raporlar masası ayrılmıştır. Umum müdürlüğümüze her sene asgarî 2000 rapor gelmekte ve bunlar lâyük oldukları çabukluk ve ehemmiyetle tetkik edilerek gereken muameleler yapılmaktadır (1938: 322).

1939 yılında derginin 130. Sayısında Dâhiliye Vekâleti Merkez Teşkilat ve Vazifeleri hakkındaki kanunlarda değişiklik yapılmasına dair kanun ile ilgili yazıda Ahval-i Umumiye raporlarının işleyişi ile ilgili bilgiler verilmiştir. Vilâyetlerin teşkilât ve intihap, neşriyat ve kütüphane işlerine ait vazifelerle ve umumî ile hususî ahvaline ait raporların, umumî müfettişlik raporlarının incelenmesi ve bu raporlara ait işlemlerden ikinci şubenin sorumlu olduğu belirtilmiştir (1939: 53). 1939 ve 1941 yıllarında İdare Dergisi’nde yayımlanan çeşitli hülasalardan raporların içeriklerinde eksikler bulunduğu ve geç gönderildiği anlaşılmaktadır. Vilayetlerin iktisadi, altyapı, eğitim, sağlık ve asayiş gibi konularda detaylı bilgiler içeren Ahval-i Umumiye raporlarının bazı örnekleri 1929 yılından itibaren İdare Dergisi’nde yayımlanmaya başlanmıştır.

2. Ahval-i Umumiye Raporlarından Örnekler: Sivas, Gaziantep, Isparta, Zonguldak, İzmir ve Adana

29 Ocak 1929 yılında İdare Dergisi’nde ilk yayımlanan Ahval-i Umumiye Raporu Sivas vilâyetinin 1928 senesine ait hülâsa-i icraat raporudur. Sivas valisi tarafından hazırlanan raporda vilayetin sık sık teftiş edilerek halk tarafından şikâyet edilen memurlar hakkında gerekli işlemlerin yapıldığı ifade edilmiştir (Sivas Valisi Süleyman, 1929: 227). Ayrıca vilayetin eğitim, sağlık ve iktisadi durumuna ilişkin tespitler yer almıştır. Eğitim ile ilgili yeni açılan okullar hakkında bilgi verilmiş, bu okullara kaydolan öğrencilerin sayısı verilmiştir: “Kanunun neşrinden mukaddem açılan kurslara bütün memurlar devam ettirilmiş ve yeni harflerimizi bellemeyen kalmamıştır. Vilâyette 7230 millet mektebi açılmış ve bu mektepler mevcudu (2421) i kadın (7730)u erkek olmak üzere (10151) dir.” Toplumsal hayata ilişkin gözlemlerde “eski an’aneyeye çok sadık olan” Sivas’ın Cumhuriyet ile bağını kuvvetlendirecek bir takım hamlelerde bulunduğundan söz edilmiştir. Mesela “bu muhitte tesettüre bir nihayet vermek” amacıyla Sivas’ta bir balo verildiği ifade edilmiştir (1929: 230-233). “Pek çıplak olan Sivas’ın” ağaçlandırılması gerektiği düşünülmüş ve fidanların ekildiği bilgisi verilmiştir (1929: 232).

İdare Dergisi’nin 12. Sayısında yayımlanan Gaziantep Vilayetinin 1928 yılı Ahval-i Umumiye raporunun vurgusu ise daha çok etnik kimlikler üzerinedir. Vilayette çoğunlukla Türklerin bulunduğunu ve nüfusun bir kısmının Kürt ve Araplardan oluştuğu ifade edilmiştir. Gaziantep’in kuzeyine doğru insanların “cevval, zeki ve çalışkan” olduğu ve “Mertlik ve alicenaplık

misafirperverlik gibi Türklüğe has meziyetler” taşıdıkları ifade edilmiştir. Raporunda gayri Türkler ise şöyle tanımlanmıştır:

“Gayri Türkler kemiyet ve keyfiyet itibariyle nüfusu umumiye arasında bir kıymeti içtimaiye ve siyasiyeyi haiz değildirler, Bunların ekserisi seyyar aşiret halinde dem gûzar olduklarından hayatlarında tabiiilik, istikrar yoktur. Bundan dolayı seciye ve ahlâklarında bir nevi kararsızlık, seyyaliyet velhasıl hüviyetsizlik vardır, kabili temsil ve temdindirler” (1929: 369).

Halkın cumhuriyet rejimine ilişkin “ahval-i ruhiyyesini” ile ilgili gözlemler yer almaktadır:

“Mutlakiyet, meşrutiyet ve cumhuriyet devirlerini görmüş olan halk, icraatı ümran perveranenin gittikçe inkişaf eden manzarası önünde fevkalade memnundur, halk, bu suretle cumhuriyetin feyzkâr kudretiyle eski idarelerin atalet ve akametini hissi selimiyle mukayese ediyor. Cumhuriyeti candan sevmeye başlıyor” (1929: 398).

Raporun büyük bir kısmı Gaziantep’in tarihine ayrılmıştır. Eski medeniyetlerden başlayarak, Cumhuriyet’in kuruluşuna dek detaylı bir şekilde anlatılmıştır. Ayrıca vilayetin geçim kaynakları ile ilgili çeşitli başlıklar altında bilgiler verilmiş, ithalat ve ihracat miktarını gösteren cetveller eklenmiştir. Sadece iktisadi duruma ilişkin veriler değil, vilayette kaç öğrencinin eğitim aldığı, okul miktarı, öğretmen sayısı ve benzeri veriler cetvellerle raporda bulunmaktadır. Raporunda, vilayetin bayındırlık alanında üç yıldan beri birinci olduğu ifade edilmiş ve buna benzer başka alanlardaki başarısının genel bir istatistik ile gösterilmesi istenmiştir. Denilebilir ki yerel yönetimlerde “rekabet” ortamının yaratılmasının mühim olduğu vurgulanmıştır:

“Bilhassa son zamanlarda Dâhiliye ve Nafia vekâletleriyle Erkânı harbiye umumiye riyasetinin, birinci müfettişi umumiliğin ve yedinci kol ordu kumandanlığının takdîrkâr telgrafları şayanı kayıttır. Altmış üç vilâyet arasında yol faaliyet ve muvaffakiyet derecelerini gösteren umumi bir istatistik ve bir grafik yapılarak tamim ve takip edilirse valiler rekabet ve müsabakaya sevk ve icbar edilmiş olur” (1929: 397).

İdare Dergisi’nin 16. Sayısında yayımlanan Isparta Vilayetinin 1928 yılı Ahvali Umumiye raporunda, asayiş başlığı altında vilayette vuku bulan suçların en çok darp, yaralama, hırsızlık ve fuhuş olduğu kaydedilmiştir:

“Bunların men’i vukui için kemiyeten gayri kâfi görülen polis ve jandarma mahalle ve köy bekçilerde takviye ve devriyeler tertip edilmekte ve fuhuş ile alude kadınların bu tarzı hareketleri pek de yoksulluktan değilse de yine bir tedbiri ihtiyatı olmak üzere bazı halı şirketlerine imalâthanelerinin atelye haline ifrağıle hükümetin sevk edeceği böyle kadınların günde sekiz saat miktarından ve ücreti muayyene mukabilinde buralarda çalıştırılmalarına teşebbüs edilmiş ve derdesti intaç bulunmuş olduğundan zabitenin daimî murakabesi altında bulunacak bu kadınların kazanç dolayısıyla düştükleri felâketten kurtulmaları ve bu yüzden tahaddüs eden vekayii önünün alınması memul addedilmektedir. Şekavet katiyen yoktur” (Isparta Valisi Ekrem, 1929: 949).

Cumhuriyet inkılaplarının vilayette kabullenildiği ve “daima suhulet ve mülâyemetle karşılandığı” ifade edilmiştir. Raporun diğer kısımlarında vilayetin iktisadi ve sağlık durumu ile ilgili bilgiler verilmiştir. Halk ve hükümet arasındaki “münasebat pek ziyade samimi ve ciddi” olduğu ve yeni açılan okullara olan ilginin epey yüksek olduğu vurgulanmıştır:

“Yeni Türk harflerinin halk dersanelerinde öğrenilmesine karşı halkın gösterdiği rağbet ve bilhassa millet mekteplerine karşı gösterilen şevki rağbet bu hususta herkese müspet bir kanaat verecek derecede parlak ve kıymetlidir. Hele hanımların millet mekteplerine tevacümü hissi iftiharla görülecek bir manzaradır” (Isparta Valisi Ekrem, 1929: 951).

Raporunda “İdarî Teşkilât ve Halkın Hükümetle Münasebatı” başlığı altında idari teşkilatının gelişmesinin gerekli olduğu belirtilmiştir. Böylece “Cumhuriyetin muhtelif feyzlerinden

istifadeye muhtaç” halkın devlet ile olan ilişkisinin daha “samimi ve ciddi” olacağı ifade edilmiştir (1929: 952).

İdare Dergisi'nin 17. Sayısında yayımlanan Zonguldak Vilayetinin 1928 yılı Ahval-i Umumiye raporunda asayişin sağlanamadığı kaydedilmiş ve daha çok bu yönde bilgi vermiştir:

“1-Vilâyet dâhilinde halen asayiş-ahval mevcut değildir. 2 - Mayıs, Haziran ve Temmuz 1928 ayları zarfında vilâyet dâhilinde (340) cürüm vukua gelmiş olup bu miktarla geçen senenin aynı ayları zarfındaki ceraim adedi arasında şayanı nazar bir fark yoktur. En çok irtikâp olunan cürümler; adi sirkat, darp ve cerh kız kaçırmak ve serhoşluktur. 3 - Cürümlerin men'i vukuu için Jandarma karakolları arasında telâki devriyeleri ve kasabalarda gece devriyeleri faaliyette bulunmakta ise de bu faaliyet ancak karakolların müsaadesi nisbetindedir” (Vali Akif, 1929: 1056).

Raporda Cumhuriyet'in “eski ve batıl itikatları yıkmış teceddüt ve terakkiye yol” açmış olduğu belirtilmiştir. Yeni kanunların uygulanmasında karşılaşılan sorunlar olmadığı belirtilmiş, ancak okuryazarlık oranının düşük olması sebebiyle Köy kanunu gibi bazı kanunların uygulanmasında zorluklar yaşandığı ifade edilmiştir. Yine raporda belirtilen hususlardan biri de vilayetin idare teşkilatının yetersiz olduğu ve bu konuda kadroların düzenlenmesinin önemli olduğu bilgisi verilmiştir (1929: 1056-1057).

1930 yılında İdare Dergisi'nin 23. Sayısında yayımlanan “Muhtelif Vilâyetlerin Ahval-i Umumiye Raporlarından Bazı Parçalar” başlıklı yazıda İzmir'in Ahval-i Umumiye Raporu yer almıştır. Rapordan yayımlanan kısımlar çoğunlukla eğitim ile ilgilidir. Açılan okullar ile ilgili bilgiler verilmiş ve bu okullarda çalışan öğretmenlerin durumlarına ilişkin tespitler yapılmıştır. Öğretmen sayısının az oluşu ve istifa eden öğretmenlerin sayısının artması başlıca tespit edilen sorunlar arasındadır. Ayrıca “Maarif muallimleri arasında liyakati kâfi görülmiyenler tasfiye” edilmesi başka sorunlardan biridir (1930: 289).

“Bu sahadaki mesaimiz dahi geçen devreden daha kuvvetli ve feyizli bir haldedir. Yalnız bu sene Meclisi Umumi daha az para verdiği cihetle daha geniş davranamadık. Buna dair mukayeseli bir liste rapora bağlıdır. Gerek devam işi gerek tedris işleri ehemmiyetle takip olunmaktadır. Ve mevsimlerin ve arızaların verdiği boşluklar mütemadiyen irşat ve tamim ile kapatmağa çalışılmaktadır. Millet mekteplerine bu sene Meclisi Umuminin daha fazla yardımı rica edilecektir. Büyük Fabrikalardan dahi Muallim tahsisatı alındığı gibi amelenin dersanelerine devamı için fabrikatörler tarafından amele üzerine tesir ve icbar ettirilmiştir. Bu seneki meşhudatımla daha ziyade anladımki İzmir Şehrindeki orta ve Lise derecesindeki mekteplerde Kız ve Erkek Muallim mektepleri miadına memleketin okumak aşkıyla hücum eden çocuklarına yüzde beş nisbetinde bile cevap verememektedir” (1930: 289).

Köylerde 113 okuma odasının açıldığı bilgisi verilmiş ve okullara devam eden ancak beslenme ile ilgili sıkıntı çeken yoksul öğrencilerin varlığından söz edilmiştir. Bu konu ile ilgili “Mektep çocuklarına yardım cemiyeti” kurulmuş ve bu cemiyet “kâfi derecede gıda alamıyan fakir çocuklarımızın sıcak yemek yemelerini temine” çalıştığı vurgulanmıştır. Cemiyet yaklaşık 200 çocuğa beslenme desteği sunmuş ve raporda belirtildiği üzere bu sayının 1930 yılında 500'e çıkmıştır. “Köylülerin mektep ihtiyacı ve tahsil” ile olan ilgisinin çok olduğu ifade edilmiş ancak bu ilgili karşılayacak okulların yeterli olması belirtilmiştir. Özellikle Ödemiş ve Bergama'da okul ihtiyacının elzem olduğunun altı çizilmiştir (1930: 290-291).

Adana'nın ahval-i umumiye raporunda, asayişin sorunlu olduğu ve 1928 yılında temmuz ayından aralık ayına kadar 817 adli suçun kaydedildiği ve 1929 yılında aynı aylar içinde 911 suçun işlendiği kaydedilmiştir. Halkın cumhuriyet rejimine ilişkin hissiyatı ise şu şekilde açıklanmıştır:

“Halkın ahvali ruhiye ve temayülâtı siyasiyesi asarı fiiliye ve nafiasını her gün birer suretle görmekte olduğu Cumhuriyet Rejimine sadakat ve merbutiyet şeklinde tecelli etmektedir. Nahiyelerde henüz teşekkül etmiyen Adli teşkilât istisna edilirse Devletin diğer teşkilâtı halkın ihtiyacını tatmin ediyor.

Cumhuriyet esasatı memlekette mühim inkılâbat husule getirmiştir. Asırlardan beri istibdadın zulmü altında inleyen hakaiki diniyeden bihaber cahil Hocaların yanlış telkinatı ile uyuşuk bir hale gelen Millet İnkılâbın yırttığı gaflet perdesinin arkasında pişi istifadelerine geniş bir sahanın açıldığını görmeğe başlamış ve her an mütezayit bir faaliyetle şahsî menfaatlarının ve dolayısı ile memleketin menafii umumiyesinin te'minine hasrı mesai eylemekte”(Adana Valisi Vehbi, 1930: 467).

Ahval-i Umumiye raporlarında ayrıca devletin halk ile ilgili gözlemlerine de rastlanmaktadır. Mesela Adana raporunda Adana yaşayan halkın “tarzı hayatları itibarile hırsızlığa çok” müsait olduğu vurgulanmış ve “ekseriya eşkiyaya yataklık etmekten ve onlarla teşriki mesaiden” çekinmedikleri belirtilmiştir. Vilayette iki yüz bin kadar Karakoyunlu, Aydınli, Tekeli, Şihli ve Hayta aşiretlerinin bulunduğunu ve yazın Niğde, Kayseri ve Sivas yaylalarına gittiikleri, hayvancılık yaptıkları ancak bu aşiretlerin ilk ve son baharda gittikleri yerlerde “mezruatı çiğneyüp tahrip” ettikleri dile getirilmiştir. Bunun çözümünün ise “medenî bir hayata mazhar olmaları” açısından bir engel oluşturan göçebeliğin engellenmesi ve bu aşiretlerin bir an önce “iskân edilmeleri” gerektiği ifade edilmiştir (1930: 468).

Ahval-i Umumiye raporlarının bazı bölümleri CHP genel sekreterliği ya da İskân müdürlüğü gibi ilgili kurumlara gönderildiği görülmekte ve raporların aynı zamanda bir iç denetim mekanizması olarak işlev gördüğüne de işaret etmektedir. Örneğin 1929 tarihli Afyon vilayetinin Ahval-i Umumiye raporu İskân Müdüriyetine gönderilmiştir. Aydın Valisi H. Hüsnü Bey'in Aydın vilayetindeki Yörükler hakkında gözlemlerini içeren raporda “Vilayet dâhilinde hayvancılık ile müştakil olan Yörüklerin büyük bir kısmı bütün bir seneyi hayvanları ile beraber meralar civarında haymenişin ve seyyar olarak geçirmektedirler. Bunlar sicilde müsecceldirler.” Raporun devamında Yörüklerin bir ıssız bir sahil bölgesinde iskân etmeleri önerilmiş ve eğer kendilerine bir ödeme planı hazırlanıp arazi verilirse “köy teşkiline taraftar oldukları” bildirilmiştir (BCA, 272-0-0-12/62-181-7. 16.04.1929). Aynı şekilde 1942 tarihli Balıkesir vilayetinin Ahvali Umumiye raporunda CHP faaliyetlerine ilişkin bilgilere yer verilmiştir: “İdare Heyeti her hafta pazartesi günleri muntazaman toplanarak muhtelif parti işleri üzerinde icap eden kararlar verilmiştir”. Raporda yer alan CHP'nin Balıkesir vilayetindeki faaliyetleri ile ilgili bilgiler genel sekreterliğe sunulmuştur (BCA, 490-1-0-0 /604-91-6,17.03.1943).

Yukarıda incelenen Ahval-i Umumiye raporlarının büyük bir kısmı ele aldıkları dönem ile ilgili önemli veriler barındırmaktadır. Söz gelimi, raporlarda sözü edilen bulaşıcı hastalıklar, iktisadi durum ile ilgili kaydedilen sayısal veriler ya da asayişle ilgili bilgiler dönemin toplumsal tarihi açısından oldukça önemli bir kaynak oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra, kaymakamlar tarafından yazılan bu raporlarda yer alan gözlemler, merkezin taşrayı nasıl gördüğünü de ortaya koymaktadır. Elbette raporlarda kaydedilen bilgi ve gözlemlerin tarafsız olmadığı bürokratik elitin bakış açısını yansıttığı unutulmamalıdır ancak yine de raporların vilayetlere ilişkin önemli veriler barındırdığı ve bu verilerin özellikle tarih çalışmaları açısından son derece önemli olduğu açıktır.

3. Ahval-i Umumiyyeden, İdari Coğrafyaya

Ahvali Umumiye raporları İdare Dergisi'nde yayımlanmaya devam ederken 7 Kasım 1931 tarihli 297 nolu bir Hülasa'da raporlara benzer bir içeriğe sahip İdari Coğrafya yazılarının yayımlanması kararlaştırılmıştır:

“Vekâletçe vilâyetler hakkında tabii, ziraî, idarî, sıhhi, sınaî, iktisadî, içtimaî ve tarihî malûmatı ihtiva etmek üzere bir «idare coğrafyası» neşri düşünülmektedir. Gerçi ahvali umumiye raporlarında ve eski salnamelerde vilâyetlerin umumî ahvali hakkında hayli müfit malûmat mevcut ise de bunlar müteferrik olmakla beraber ihtiva ettikleri malûmat itibarile de pek eski olduğundan böyle bir mecellenin yeniden vücade getirilmesi mühim bir boşluğu dolduracağı için faydalı görülmüştür” (1931: 1444).

İdari Coğrafya yazıları toplam 59 başlık altında vilayetlerin tabiî, ziraî, idarî, sıhhî, sınaî, iktisadî, içtimaî ve tarihî malûmatı durumlarını ile ilgili bilgi verilmesi beklenmektedir. Derginin 170. sayısında kaymakamlar tarafından hazırlanacak bir idari coğrafyanın her sayıda bulundurulacağı ifade edilmiştir (Uran, 1944: 4). Dergide yer alan İdari Coğrafya yazıları söz konusu bölgelerin Ahval-i Umumiye raporlarında yer alan detaylı bilgilerin benzerlerini içerdiği görülmektedir. 1944 yılından itibaren İdare Dergisi'nde yayımlanan İdari Coğrafya yazıları yaklaşık 150 yerleşim yeri³ ile ilgili önemli veriler barındırmaktadır (Karasu, 2019: 146). A. Kemal Varınca tarafından kaleme alınan "İdari Coğrafya Nedir?" başlıklı yazıda, İdari coğrafya "Hemen her memlekette, idare edenlerle, edilenlerin hal ve niteliklerini, karşılıklı organizasyonlarını, idarenin altında ve üstünde bulunanlar arasındaki ilgi ve bağıntılarını gösteren bilim" olarak tanımlanmaktadır (Varınca, 1947: 168). Bu konuda yapılan çalışmalarla ilgili bilgi vermekte ve aslında Ahval-i Umumiye raporlarında yer alan verilerin idare coğrafya yazıları için bir ön çalışma olduğu anlaşılmaktadır. Örneğin 1945 tarihinde dergide yayımlanan Ahlat ilçesinin idari coğrafyası ile ilgili yazıda ilçenin sadece eğitim, bayındırlık, sağlık ve ekonomik durumu ile ilgili bilgiler verilmemiş, sosyal durumuna ilişkin gözlemler de paylaşılmıştır:

"Kasabada erkekler külot veya uzun pantolon giyerler. Köylerde çok defa kendi dokudukları açık renkte uzun pantolon görülür. Kadınlar kasabada entari veya çarşaf, köylerde ise birkaç etek kullanırlar. Düğünlerde davul adeti pek görülmez. Gelin at veya kağnı ile götürülür. Gelin alayında erkeklerin at oyunları yapması âdettir. Davul olursa buralara has oyunları severler. Saz bilmezler. Tatil ve boş günlerde otururlar. Av, pehlivan güreşi gibi sportif eğlencelere merakları yoktur. Bazı köyler misafir ağırlamasını severlerse de hiç misafir istemiyen köyler de vardır" (Metin, 1945: 196).

Söz konusu yazıda sadece bu gözlemler bulunmamakta, Ahlat ilçesinin tarihçesi, coğrafyası, idari ve nüfus durumu gibi bilgiler içermektedir. Bu yazılar özellikle içerdiği detaylı veriler nedeniyle tarih çalışmaları için önemli bir kaynak niteliğindedir. Ayrıca tıpkı Ahval-i Umumiye raporları gibi kurumsal bir hafıza oluşturma ve devletin merkeziyetçiliği oluşturma pratiklerini ayrıntılı bir biçimde ortaya koymaktadır. Bir süre sonra İdare Dergisi'nde Ahval-i Umumiye raporları yerine İdare Coğrafya yazıları yer almış ve benzer bir işlevi yerine getirdiği görülmüştür.

Sonuç

Bu çalışma, İdare Dergisi'nde yayımlanmış Ahval-i Umumiye raporlarından örneklerle, Erken Cumhuriyet Dönemi boyunca bürokratik elitin farklı kurumlar aracılığı ile geliştirdiği teftiş ve raporlama sistemini ele almaktadır. Bu raporlama pratiğine devletin ihtiyaç duymasının en temel sebebi hem merkezin taşra üzerinde bir denetim sağlama hem de devletin kendi içinde bir kontrol mekanizması kurma isteği olarak açıklanabilir. Denetimi yapılan bölgelerde tespit edilen eksiklikler ve devletin bu eksiklikleri giderme amacıyla bir sistem kurmasına yol açmıştır. Bu çalışmanın konusunu oluşturan Ahval-i Umumiye raporları yukarıda sözü edilen bağlamda devletin denetleme ve gözetlemeye yönelik politikalarının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bu raporlar, vilayetlerin imar, sağlık, ekonomi, eğitim ve benzeri durumları hakkında önemli veriler barındırmaktadır. Bir idari pratik olarak raporlama sistemi, kurumların işleyişini denetleme imkanı sağlamakla beraber aynı zamanda toplumun gündelik hayatına ilişkin çeşitli gözlemleri de içermektedir. 1928 ve 1930 tarihleri arasında İdare Dergisi'nde yayımlanan Sivas, Gaziantep, Isparta, Zonguldak, İzmir ve Adana Ahval-i Umumiye raporlarında farklı konuların öne plana çıktığı görülmektedir. Söz gelimi, bir raporda asayiş ile ilgili meseleler ön plana çıkarken, bir başka raporda ise Cumhuriyet rejiminin benimsenmesi ilgili gözlemler aktarılmıştır. Aynı şekilde,

³ Özşen'in hazırladığı İdare Dergisi'nin 1928 ve 1988 yıllarını kapsayan fihrist çalışmasında İdari Coğrafya yazıları ile ilgili bilgilere ulaşılabilir. Bknz. Özşen, T. (1988). Türk İdare Dergisi(1928-1988). Ankara: T. C. İçişleri Bakanlığı Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı.

bazı raporlar vilayetin iktisadi durumu ile verilerden oluşmaktayken, diğerleri daha çok toplumsal gözlemlere dayanmaktadır. Ahval-i Umumiye raporları ele aldıkları bölgeler ile ilgili önemli veriler içeren belgeler olmasının yanı sıra kimi zaman tespit edilen eksiklikler ve bunların ifade edilmiş şekli bürokratik elitin taşraya olan bakış açısını da yansıtmaktadır. Örneğin 1928 tarihli Gaziantep Ahval-i Umumiye raporunda “gayrı Türkler” in toplumsal ve siyasi değerlere haiz olmadığı ancak yine de “medenileştirme”ye açık oldukları ifade edilmiştir. Bölgeye dair iktisadi, sağlık ve eğitim ile yapılan değerlendirmelerinin yanı sıra bu raporlarda devletin modern bir ulus yaratmaya çalışırken kimin medenileştirilmesi gerektiğini ortaya koyan gözlemlere de rastlanmaktadır. Dolayısıyla bu raporlar sadece verilerden ibaret bir takım bilgileri aktaran belgeler değil, aynı zamanda Erken Cumhuriyet döneminin devlet ve toplum ilişkileri ile ilgili önemli ipuçları da barındırmaktadır. Benzer şekilde Zonguldak ve Isparta Ahval-i Umumiye raporlarında en çok vurgu bu yıllarda karşılaşılan önemli sorunların başında gelen asayiş ile ilgilidir ve bunun çözümü için bir sıkı bir kontrolün olması tavsiye edilmektedir. Bu raporların önemle üzerinde durduğu bir diğer mesele ise halk tarafından Cumhuriyet dönemi reformlarının nasıl karşılandığıdır. Sivas Ahval-i Umumiye raporunda halkın Cumhuriyet ile bağımlı güçlendirmek amacıyla bir balo düzenlendiği ifade edilmiştir. Ancak Zonguldak özelinde belirtildiği gibi idari teşkilatın yetersiz olduğu yerlerde halkın devlet ile olan ilişkisinin olumsuz yönde etkilendiği bilgisi verilmiştir. Belki şöyle ifade edilebilir bu raporlar Cumhuriyet’in ilk yıllarında devletin karşılaştığı bir takım sorunları ortaya koymakla beraber, bu dönemde rejimin tahayyül ettiği toplumu yaratmaya yönelik girişimlerinin izlerini de içermektedir. Öte yandan raporların içerik ve işleyişlerine ilişkin yapılan yazışmalar da yeni kurulan rejimin iç denetim mekanizmasını göstermesi açısından önemlidir. Bu çalışma bu noktadan hareketle, Ahval-i Umumiye raporları üzerinden devletin kaydetme, raporlama pratiği ile topluma nüfuz etme isteğinin neye işaret ettiğini anlamaya çalışmaktadır. Dolayısıyla Ahval-i Umumiye raporlarında devletin kaydettiği bilgileri bu bağlamda ele almak gerekiyor. İçerdiği bilgiler açısından önemli bir kaynak olan Ahval-i Umumiye raporları, bu çalışmanın eksik bıraktığı, ele almadığı alanları değerlendirecek farklı çalışmalara yol açabilir.

Kaynakça

- Ahvâl-i Umûmiyye Raporları Hakkında. (1928). *İdare Mecmuası*, 4, 29-35.
- Ahvali Umumiye Raporları: Gazi Antep Vilâyetinin 928 Senesine Ait Raporu.* (1929). *İdare Mecmuası*, 12, 367-402.
- Adana Valisi Vehbi.(1930). Ahvali Umumiye Raporları: Adana. *İdare Mecmuası*, 24, 467-475.
- Akın, Y. (2007). Reconsidering State, Party, and Society in Early Republican Turkey: Politics of Petitioning. *International Journal of Middle East Studies*, C. 39, S. 3, 435-457.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 490-1-0-0 /604-91-6,17.03.1943.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 272-0-0-12/62-181-7,16.04.1929.
- Çağlayan, E. (2018). Chp İntihab ve Teftiş Bölgesi Raporlarına Göre II. Dünya Savaşı Yıllarında Elâzığ. *İçtimaiyat*, 2 (2), 10-29.
- Dâhiliye Vekâleti Merkez Teşkilat ve Vazifeleri Hakkında 1624, 3314 ve 3406 Sayılı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. (1939). *İdare Mecmuası*, 130, 50-53.

- Dik, E. (2019). Türk İdare Dergisinin Kuruluş Yılları (1928-1942), Selim Çapar, Erkan Tural (Ed.). *Türk İdare Dergisi'nin 90 Yılı 1928-2018* (ss. 19-61). Ankara: TİAV.
- Genç Yılmaz, A. (2013). Devlet Kapasitesi Ve Umumi Müfettişlikler Altyapısal İktidarın Yerelde İnşası. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 1 (1) , 43-65.
- Hülâsa: Badema Ahvali Umumiye Raporlarının Altı Ayda Bir Gönderilmesine Dair. (1929). *İdare Mecmuası*, 18, 2010.
- Hülâsa: Ahvali Umumiye Raporları H. No 1337. (1930). *İdare Mecmuası*, 24, 403.
- Hülâsa: Ahvali Umumiye Raporları H. No 2963. (1931). *İdare Mecmuası*, 45, 1569-1570.
- Hülâsa: İdare Coğrafyesi Hakkında No 297. (1931). *İdare Mecmuası*, 44, 1444-1448.
- Isparta Valisi Ekrem. (1929). Ahvali Umumiye Raporları: İsparta. *İdare Mecmuası*, 16, 949-963.
- Karasu, Koray (2019). Yönetim Bilimi Alanyazını ve Devletin Kamusallaşması Bağlamında Türk İdare Dergisi'nin İlk 45 Yılı (1928-1972), Selim Çapar, Erkan Tural (Ed.). *Türk İdare Dergisi'nin 90 Yılı 1928-2018* (ss. 113-159). Ankara: TİAV.
- Lamprou, A. (2022). Tek-Parti Türkiye'sinde 1939 Seçimleri ve Devlet-toplum İlişkileri: Şikâyet ve Dilek Vasıtasıyla Siyaset Yapmak, Alexandros Lamprou, Sevgi Adak (Ed.). *Tek-Parti Dönemini Yeniden Düşünmek: Kemalizm, Otoriterlik, Devlet ve Toplum* (ss. 93-128). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Mann, M. (1984). The Autonomous Power of The State: Its Origins, Mechanisms and Results. *European Journal of Sociology / Archives Européennes De Sociologie*, 25(2), 185-213.
- Metin, H. (1945). "İdari Coğrafya: Ahlat İlçesi". *İdare Dergisi*, 175, 196-210.
- Metinsoy, M. (2006), Erken Cumhuriyet Döneminde Mebusların "İntihab Bölgesi" ve "Teftiş Bölgesi" Raporları, *Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar*, 3, 103-169.
- _____ (2010), Kemalizmin Taşrası, *Toplum ve Bilim*, 118, 124- 164.
- _____ (2011). Fragile Hegemony, Flexible Authoritarianism, and Governing from Below: Politicians Reports in Early Republican Turkey. *International Journal of Middle East Studies*, C. 43, S. .4, 699-719.
- Muhtelif Vilâyetlerin Ahvali Umumiye Raporlarından Bazı Parçalar. (1930). *İdare Mecmuası*, 23, 287-291.
- Muhtelif Vilayetlerin Ahvali Umumiye Raporlarından Bazı Parçalar: İzmir. (1930). *İdare Mecmuası*, 289-291.
- Mutlu, S. (2013). "Tek Parti Döneminde Parti Devlet Bütünleşmesine Bir Örnek: Dilek Sistemi". *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 29(86), 53-102.
- Özşen, T. (1988). *Türk İdare Dergisi(1928-1988)*. Ankara: T. C. İçişleri Bakanlığı Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı.
- Sivas Valisi Süleyman. (1929). Ahvali Umumiye Raporları. Sivas Vilayetinin 928 Senesine Ait Hülâsai İcraat Raporu. *İdare Mecmuası*, 11, 227-233.
- Umumi Ahval Hakkında. (1938). *İdare Mecmuası*, 113, 322.
- Uran, H. (1944). "Arkadaşlarıma". *İdare Mecmuası*, 170, 3-4.
- Varınca, A.K. (1947). "İdari Coğrafya Nedir?". *İdare Dergisi*, 188, 166-173.
- Vali Akif. (1929). Ahvali Umumiye Raporları: Zonguldak. *İdare Mecmuası*, 17, 1056-1064.

Vilayet ve Kazaların Tabii ve Genel Durumları Hakkında. (1937). *İdare Mecmuası*, 113, 851-854.

Yıldırım, G. E. (2021). “Türkiye’de Merkezîyetçi Yönetimin Kuruluşunda Fikri Temeller: İdare Mecmuası Deneyimi”. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 9 (1) , 76-104.

Çatışma Beyanı

Makalenin yazarı, bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal kuruluş ile ilişkileri bulunmadığını dolayısıyla herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan eder.

Destek ve Teşekkür

Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

EK -1

1927 Gaziantep İhracat Miktarını Gösteren Cetvel

1928 Yılı Gaziantep Vilâyetinin Ahvali Umumiyesi Hakkında Rapor.

1927 senesi zarfındaki ihracat miktarını gösterir cetvel

Ecnas	Türkiye dahiline ihracat Lira	Memaliki ecnebiyeye ihracat Lira	Yekun ihracat		
			Lira	Kilo	Adet
Fıstık içi	14,206	266,516	280,722	148,355	
Beyaz kabuklu fıstık	79,984	459,315	539,299	547,396	
Kırmızı kabuklu fıstık	1,113	29,249	30,362	46,192	
Antep pekmezi	197,988	31,144	149,132	620,436	
Kuru üzünler	191,952	17,676	209,628	1,329,477	
Kuru incir	11,191	8,553	22,744	202,986	
Sünek , pestil , helva , ve emsali	21,429	5,645	27,074	130,604	
Hayvani ve nebati yağlar	116,226	5,874	122,100	154,507	
Ham ve mamul deriler ve پوستeki	112,535	88,388	205,923	138,807	
Haffafiye	37,220	0	37,220	25,200	
Yapığı ve kıl	3,960	68,726	72,686	109,006	
Antep kilimi ve çadır	184,832	7,956	192,788	123,594	
Canlı hayvanat	16,134	1,353,046	1,369,180		146137
Hasan keyif tütünü	0	90,570	90,570	185,851	
Sabun	361,441	0	364,441	626,556	
Yerli müskirat	157,000	0	157,000	107,000	
Yerli mensucat	308,826	3,579	312,405	154,502	
Mevaddı muhtelife	72,596	131,324	203,920	1,015,187	
İthalat emtiasından civar kazalara ihracat	980,344	0	980,344	804,556	
Yekün ihracat	2,788,336	2,576,948	5,356,314		

EK-2

1929 Aydın Vilayeti Ahval-i Umumiye Raporu

DAHİLİYE VEKÂLETİ İskân Müdüriyeti 16/4/29
Vilayetler idaresi umum müdürlüğü Umumiyesine Hulâsa

SAYI 2693 Ahvali umumiye raporunun leffile .

DEVLET ARŞİVLER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

Aydın vilâyetinden alınan 10/4/29 tarih ve $\frac{461}{79}$ sayılı ahvali umumiye raporunun dairesi aliyelerine taalluk eden kısmı leffen takdim kılınıdı efendim.

V.İ.U.M.
Galy

A. M.

14/4/29 tarihli : İskân U . M			
Varide No.	tarih	gideceği şube	şube No .
5107	18/4	M.İ.C	305
272		12 62	181 7

Ka. K.
21
-2- melik